

Energia hidràulica i economia de La Riba (Catalunya, Espanya). Un cas excepcional de la indústria catalana

per E. H. G. DOBBY

Traducció i notes per Josep M.ª PUCHADES

Són nombrosos els geògrafs estrangers que, des de fa molt de temps, s'han sentit atrets per l'estudi dels problemes físics i humans de la nostra terra. Alguns, per tal causa o per labors docents, hi arrelaren profundament, i visqueren molts anys entre nosaltres; d'altres han estat temporades més curtes al nostre país. Però tots ells l'han escollit com a objectiu de llurs tesis universitàries o com a marc idoni per ampliar i completar llurs investigacions i coneixements.

Hem de considerar-los sempre benvinguts, perquè a més d'honorar-nos amb la demostració de llur afecte per a nosaltres i per les nostres coses, ens han deixat com a recordança del seu pas, molts treballs plens d'interès i ben profitosos per a la nostra cultura; esforços que els hem d'agrair i retre'ls per això l'homenatge que mereixen.

Resulta, però, que a vegades els fruits d'aquestes activitats es publiquen en terres allunyades, i en llengües i revistes que no són a l'abast de tothom. Així doncs, molts estudis que poden tenir un interès general, arriben a ésser coneguts solament per alguns especialistes de plena dedicació a la geografia, però llur difusió queda tan limitada, que són ignorats pels afeccionats i per molts professionals d'aquestes matèries.

Ens ha semblat, doncs, convenient i oportú que en aquestes pàgines vegin la llum, a casa nostra, i traduïts a la nostra llengua, aquests estudis que constitueixen una bibliografia tan interessant com ignorada.

I també creiem escaient que, essent el present número dedicat al nostre geògraf Josep Iglésies, fos escollit per a començar ara un estudi referent a una població a la qual el nostre homenatjat ha estat vinculat sempre per les seves activitats i per les seves investigacions geogràfiques. Ens referim a La Riba, localitat que l'any 1936 va ésser visitada per l'aleshores jove geògraf anglès E. H. G. Dobby, que fou acompanyat per Josep Iglésies en les seves enquestes i excursions, de les quals en resultà l'article que ara publiquem, i que va aparèixer l'octubre de 1937 a la revista nord-americana «Economic Geography», pàgines 413 a 424.

Els anys que han passat han fet envellir en bona part aquest estudi, sense, però, disminuir-ne el seu interès. Ens hem permès, comptant amb la benevolència de l'autor, del qual lamentem no tenir-ne actualment notícies, de traduir-lo i d'afegir-hi unes notes complementàries i d'actualització per a poder conèixer millor la realitat antiga i l'actual de La Riba.

* * *

Amb tota la raó, Catalunya ha reivindicat sempre el reconeixement del seu lloc com a la unitat més poderosa en l'estructura econòmica d'Espanya. Si bé la regió pot vanar-se de posseir una agricultura tan acuradament adaptada al seu medi ambient que hom diu que «el català, de les pedres en treu pa», cal tenir present que la base de la seva economia es troba en les seves indústries, principalment en la tèxtil, que s'estén per les nombroses valls que convergeixen vers Barcelona. Aquesta indústria dispersa es dedica a tot el camp d'activitats de la fabricació de gèneres de cotó, fabricació que sembla inadequada al país, tota vegada que les primeres matèries ¹ i el carbó han d'ésser importats, i que els corrents fluvials són de règim notablement irregular. En gran part cal atribuir la seva moderna expansió a la barrera dels aranzels, que ha protegit de la competència estrangera el mercat local; també constituí un factor favorable per la indústria catalana l'existència de circumstàncies excepcionals durant la guerra del 1914-1918.

El caràcter original d'aquesta indústria tèxtil a redós de Barcelona, ha sofert una evolució amb la introducció de l'energia elèctrica procedent dels rius pirinencs. Però més lluny, cap al sud, prop de Tarragona i ja ben apartat de la influència barcelonina, es troba un anòmal i petit centre industrial que malda singularment per conservar, com un anacronisme, la fesomia que temps enrera havia estat comuna a tota la indústria catalana. Ens referim a la petita localitat de La Riba, a la qual dediquem aquesta síntesi com exemple contemporani dels factors geogràfics que amb les interaccions de llurs forces ocasionaren temps enrera la naixença de la moderna indústria tèxtil de Catalunya.

EL MARC FÍSIC DE LA RIBA

La Riba es troba aproximadament a 28 km al nord de Tarragona, a l'indret on un riu, el Francolí, ha excavat una profunda vall a través d'una serralada elevada que, com una muralla, s'estén paral·lela a la costa catalana, i separa del mar les planes interiors de Lleida. El poble està situat als límits de tres contrades diferents: el Camp de Tarragona, les Muntanyes de Prades i la Conca de Barberà. Però La Riba no pot ésser considerat com a part integrant de cap d'aquests territoris, tota vegada que el seu no és planer ni té el caire agrícola del Camp, ni l'isolament i l'altitud dels vilatges elevats del massís de Prades, ni la forma de cubeta i el clima mig continental de la Conca.²

La rodalia està constituïda per roques calcàries del *muschekalk* que, amb llur estructura trencada, inclinada i fracturada, contrasten ací amb l'horitzontal uniformitat pròpia, vers el sud-oest, del mateix *muschekalk*, on s'estén en una mola elevada i gran. Començant a La Riba, aquest terreny continua vers el nord-est com una faixa estreta de roquer escarpat que s'enfonsa ràpidament vers el nord-oest i reapareix per a formar un arc d'una part a l'altra del Camp de Tarragona. Solament un aflorament reduït de *bundsandstein* ofereix quelcom de variació geològica a la localitat; es troba al sud de la població, sobre un eix de nord-oest a sud-est, pres entre dues seccions de *muschekalk*. Aquesta falla en l'arenisca vermella que ratlla els costats de l'engorjat fluvial, és l'únic realç que destaca entre la fredor dels grisos i la seca grogor del paisatge calcari predominant. Més enllà de La Riba, cap al nord, s'estenen les primeres sorres brunes i les calcàries clares de la Conca de Barberà; en avall de l'engorjat, cap al sud-est, comencen els toscos conglomerats del Camp.

1. Quan va ésser realitzat aquest estudi de La Riba, encara no es conreava a Espanya el cotó.

2. Vegi's nota núm. 19.

DOS RIUS

L'escolament natural ha erosionat les calcàries, ocasionant les formes del terreny peculiars de l'espai que considerem. L'altitud general oscil·la entorn dels 500 m;³ el riu Francolí atravessa ací la corba de nivell de 240 m. Aquests valors ja indiquen la característica del relleu. El Francolí baixa de la Conca

water channel = canal

Farms = masies

Paper = molí paperer

cotton weaving = teixits de cotó

stopped = indústria parada

flour mill = molí fariner

machine menders = taller mecànic

highroad = carretera comarcal

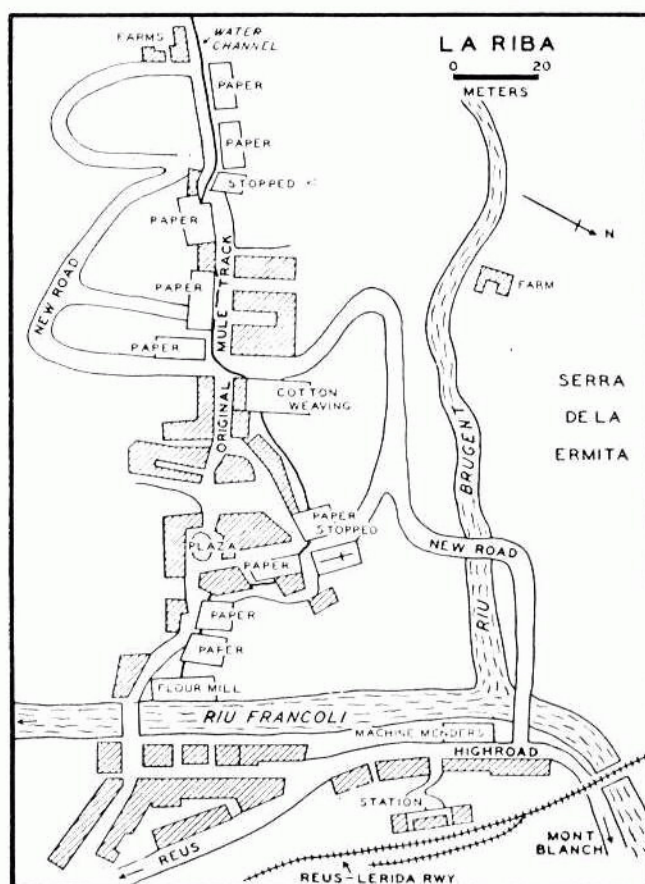
new road = carretera nova

original mule track = antic camí de bast

Reus-Lerida RWY = Reus-Lleida

station = estació

meters = metres

Croquis detallat de la disposició planimètrica de La Riba. Hom pot observar-hi el curs del canal i les fàbriques i molins que s'hi esglaonen. Els amples revolts de la carretera, necessaris per què els camions puguin guanyar el fort pendent que condueix a les esmentades indústries, contrasten amb la rosta dretura del vell camí de bast.

de Barberà amb un curs de direcció sud quasi obligada, encarat amb els estrats calcaris que es drecen verticalment sobre el nivell de l'aigua. Amb un meandre molt pronunciat, que li fa invertir completament la direcció, el riu continua per una gorja estreta, de deu metres escassos d'amplada,⁴ paral·lel als estrats

3. La màxima cota del terme municipal s'assoleix al Puig de Marc, 721 metres, i la població es troba als 253 m d'altitud, a l'església parroquial.

4. Aprofitant aquesta gorja ha estat projectat l'establiment d'una presa de 75 metres d'altura que formaria un embassament de 120 milions de m³ de capacitat; aquest pantà rebria també les aigües del Brugent, a través d'un túnel de 1.447 m de llargada. Quedaria afectada la població de Vilaverd, i caldria desviar per traçats nous la carretera i el ferrocarril. L'obra s'utilitzaria principalment pel proveïment de Tarragona i la seva zona d'expansió; creiem que és millor solució el transvasament de l'Ebre. Cal, doncs, desitjar que la construcció del pantà de La Riba no sigui un fet, malgrat que pel juliol del 1968 es realitzaren els tràmits legals d'informació pública, de la qual en resultaren fortes oposicions contra el projecte.

que acaba ara de salvar; després corre segons l'arc d'una àmplia corba, per un engorjat menys abrupte, fins que, seguint la direcció sud-est, passa totalment a través del massís calcari. A La Riba el Francolí rep un seu tributari, el riu Brugent. Aquest corrent baixa de les muntanyes de Prades, segons un curs provinent del sud-oest, paral·lelament a la Serra de l'Ermita.⁵ Entra en el Francolí tan bon punt aquest deixa enrera el tram més característic de l'engorjat, i ho fa en un angle agut, en forma oposada al corrent del riu principal. Vist en planta, hom pot pensar que les aigües del Brugent van gorja amunt del Francolí, en direcció contrària a les d'aquest riu. Aquesta confluència amb una entrada tan oposada del Brugent i la uniformitat i semblança del seu curs amb una part de la gorja del Francolí, suggereixen el cas possible d'una captura fluvial vers el Camp, i una inversió conseqüent del curs de les aigües que ara van al mar per la ciutat de Tarragona. Sembla que en altra època geològica el Brugent afluïa vers la Conca de Barberà, en la que extensos dipòsits d'alluvions recents, rars en el curs superior del Francolí, fan creure en un antic drenatge vers l'interior. El Francolí actual en temps passats podia haver estat un petit corrent que, tallant amb constància la divisòria primitiva entre la Conca de Barberà i el Camp de Tarragona, hagués menat definitivament cap a aquesta última comarca el camí de les aigües.⁶

Ambdós rius decorren sobre llits de roca mancats de dipòsits notables de materials fins. El Francolí ha seguit per un curs massa madur, al llarg de la part plana de la Conca de Barberà, per a poder arrossegar alluvions importants, mentre que el curs del Brugent, a través de les calcàries dures, manté en moviment els materials que emmena la juvenil turbulència del corrent. A la confluència dels dos rius, es defensa amb dics a propòsit una extensió d'alluvions portats per les avingudes del Brugent. Ambdós llits fluvials són coberts de rocs i de pedruscall calcari, emportats aigua avall en les pluges torrencials o caiguts des de les altures pròximes per efecte dels agents atmosfèrics. Al Brugent aquests palets són d'uns 20 cm de dimensió: tot el jaç del riu n'està tan ple que no pot pas ésser utilitzat com a pista o camí, tal com es fa a la contrada amb els llits d'altres corrents. El camí que segueix Brugent amunt, evita intencionadament el fons de la vall. En canvi, el riu Francolí sempre ha estat molt menys obstruït en aquest aspecte, i ja en temps antic constituï una via de comunicació entre Reus i Lleida.

LA NATURALES DEL SÒL

Els declivis fortament rostos arreu de La Riba i la forma engorjada de l'indret fan que els sòls siguin molt limitats en llur quantitat i llur distribució. L'agricultura s'estén amb certa consideració entorn del poble i es desenrotlla

5. A La Riba es coneix simplement per «la serra».

6. Deu anys més tard de la publicació de l'estudi de Dobby, el recordat amic N. Llopis Lladó, amb el qual havíem realitzat alguna excursió geològica als indrets de La Riba amb ocasió de redactar la seva tesi doctoral «Contribución al conocimiento de la morfoestructura de los Catalánides. Estudio geológico», afirmava en la pàgina 190 d'aquesta obra que el Francolí «abandona el fácil camino que le ofrecen los materiales margosos y arenosos de la Conca de Barberá para introducirse entre los bancos de calizas y conglomerados triásicos de La Riba, y se abre camino a lo largo del congosto de La Riba-Picamoixons. Pero aquí, en la tranquila tectónica de esta zona, nada denuncia la presencia de una dislocación, pues el Triás dibuja un ancho anticlinal de estilo jurásico sobre cuyo eje se ha abierto el cañón...». El Francolí, doncs, segons Llopis, s'ha obert camí al llarg d'una falla, i per tant no es pot acceptar la hipòtesi de la captura fluvial proposada per Dobby.

sobre parcel·les magres de sòl vegetal. Aquests sòls, deixats a llur estat natural, desapareixen exclusivament per causa de la gravetat. Es retenen solament en clapes aprofitables com a conseqüència d'un elaborat sistema de terrasses que l'home ha construït. Ací, doncs, contràriament a les condicions normals, els sòls es troben més aviat en amunt de les vessants laterals esgraonades en terrasses que no pas en la part més fonda de la vall. A més alçària, la roca nua és mitjanament desagregada, quedant com a residu una sorra de gra gros. Com que els sòls són formats *in situ*, tenen relació directa amb les roques subjacents i les dels voltants. Trobem ací solament dos tipus de sòls: un és roig, pesat, quasi sense pedres, amb base argilosa, i és de provenença del *bundsandstein*. L'altre és lleuger, groc, sorrenc, ple de fragments calcaris, i prové del *muschekalk*. Ni l'un ni l'altre presenten estratificació distinta, i la capa cultivada difereix de la dels sòls més baixos més en la consistència que en la constitució. La distribució és la mateixa que la de la roca mare: el sòl roig i pesat s'estén per ambdós costats de la població i continua un xic més enllà del Francolí, però no cap al Brugent. Les sorres groguenques i calcàries es troben per tot arreu de les àrees restants, i es desenrotllen principalment a un quilòmetre del nucli, a una banda i altra del Brugent, i, vers el sud també a un altre quilòmetre de distància, al marge dret del Francolí. El sòl que no ha estat protegit dels agents que l'arrosseguen, ha desaparegut arreu; el que queda en les elevacions aplanades del relleu, no té importància econòmica, i pren una tonalitat bruna i fosca per causa del seu contingut alt en humus groller. A la vora esquerra del Brugent es troba una faixa llarga i estreta d'una barreja de sòls que hi han estat transportats i que són acuradament emmurats per a protecció contra les crescudes del riu; aquesta circumstància resulta favorable per als conreus, tota vegada que així es compensen un xic la fertilitat dels sòls argilosos vermells amb la feblesa agronòmica de les dejeccions calcàries. Encara més: aquesta faixa es presta a la irrigació directa pel corrent, cosa totalment impossible a la vora dreta del riu.

EL PAISATGE VEGETAL

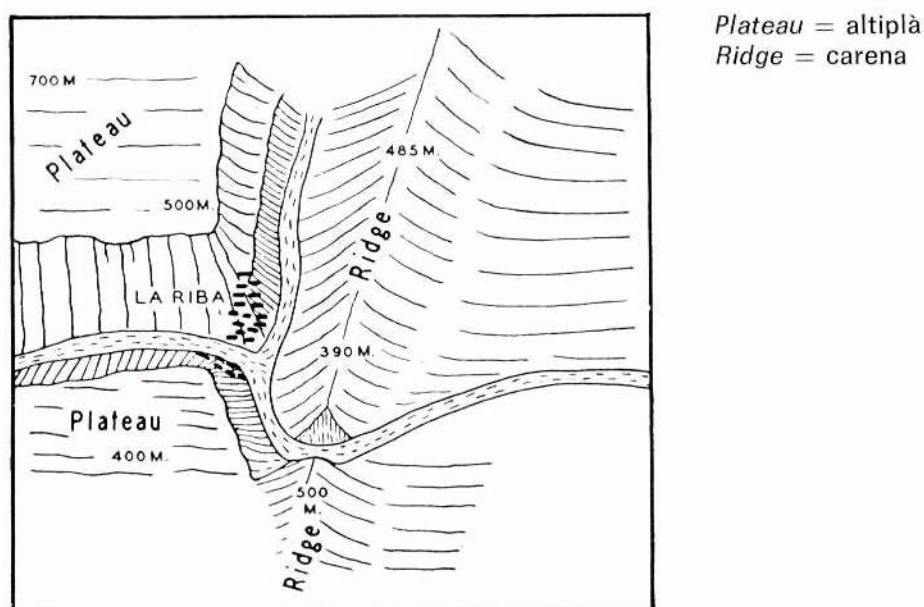
La vegetació natural troba ací tantes dificultats per arrelar com hi troba la conservació del sòl. Qualsevol que pugui haver estat el mantell vegetal dels orígens, ara, les altures dels entorns es presenten quasi nues de vegetació: no tenen arbres i les plantes no passen d'un peu d'alçada. A la part alta de la vall del Brugent hi ha una garriga amb roures arbustius i petits boixos; als terrenys calcaris restants, més enllà de la zona conreada prop del poble, solament mates petites i seques de farigola i de sàlvia s'arrauleixen en reduïdes lleixes, aïllades per extensions de roca pelada, o s'atapeeixen en alguna esquerda que ha pogut conservar la terra vegetal. Una petita taca de bosc es troba prop de la població: és a la vora nord del Brugent, més enllà de la zona de conreus, però no ateny l'allunyada carena. Aquesta massa de pins produeix una impressió destacada de verda frescor en un paisatge natural que és eixut i marcit. El bosc cobreix prop de 1,4 km² i queda limitat per una cinglera alterosa que el separa dels elevats terrenys calcaris. És de propietat privada. Excepcionalment hom pot trobar alguns pins al llarg de la part alta del Brugent. El bosc de pins cobria, indubtablement, en altre temps una superfície molt més gran;⁷ l'interès actual en la fabricació de paper sembla

7. Més que els pins, han estat les alzines els arbres que han sofert més la desforestació, que fou deguda en gran part a l'obtenció del carbó vegetal, treball avui desaparegut pràcticament a causa de l'ús dels combustibles derivats del petroli.

haver estat fonamentat en el proveïment adequat de la fusta local des de molts anys enrera.⁸

EL PAISATGE AGRARI

Les terrasses són elements destacats del paisatge i fan possible l'agricultura local. Són ací més remarcables perquè el conreu per terrasses no és corrent en els contorns; els turons marginals del Camp i de la Conca de Barberà es fan sense terrasses en alguns vessants inclinats, o bé, si n'hi ha algunes, no són tan notables com les de La Riba.⁹ Els pendents escarpats i la complexitat del terreny poden ésser comprovats pel fet que moltes terrasses dis-

Estructura complexa dels voltants de La Riba.

En 1936, l'únic mapa existent d'aquest sector era el Topogràfic Nacional, 1/50 000.

posen d'una faixa de terra conreada que és més estreta que l'alçada de la terrassa. Les parcelles de conreu excedeixen rarament els cinquanta metres quadrats. A molts indrets dels sectors calcaris el sòl es troba en posició tan precària que ha calgut arranjar-lo a mà i distribuir-lo per la terrassa, com a una modalitat de transport per l'home de la terra conreable. Les terrasses són molt antigues; ningú no recorda el temps de llur construcció.¹⁰ Són formades, en tots els casos, de terrenys calcaris, fins i tot en el *bundsandstein*,

8. La matèria prima per la indústria paperera de La Riba no era pas la fusta, i encara menys la local. Un proveïment important es feia amb la palla dels cereals de l'Urgell, portada amb carros des d'aquesta comarca. També s'utilitzaven igualment els teixits i draps vells i, sobretot, espardenyots: alguns obrers de La Riba es calçaven amb espardenyes velles recuperades entre els munts d'aquest article que, per l'esparg de la sola, les betes i el teixit, era molt apte per a convertir-se en paper.

9. La inclinació del terreny és en alguns llocs de La Riba tan pronunciada, que no són rares les esllavissades, com la que va ocórrer a primers de l'any 1963, que va ensorrar els safareigs públics i també va afectar alguna fàbrica de paper.

10. Sembla que foren construïdes principalment en els segles XVIII i XIX, sobretot a mitjans d'aquest últim. Per tant, llur antiguitat no és molt gran. L'establiment coincidí probablement amb l'època en què la població va atènyer els màxims del cens: 1697 habitants l'any 1857 i 1567 vint anys més tard.

en el qual, per a obtenir-hi més conreu, ha calgut construir les terrasses transportant-hi pedra calcària.

L'agricultura no s'exerceix a escala comercial ni de plena dedicació, excepció feta per a quatre famílies, que viuen a la part més alta de la població i conreen les terrasses més elevades i la part ponentina de la vall del Brugent. Al capdamunt del nucli hi ha el barri agrícola, constituït solament per cases rústegues i poc vistents, que tenen a llurs plantes baixes els corrals de cabres i els estables, dels quals hom en percep la intensa mala olor. Llurs conreus es limiten a l'olivera, l'avellaner, cereals per a consum propi i agunes vinyes; aquest darrer va disminuint ràpidament com a collita comercial, a causa de la competència d'àrees com el Camp de Tarragona, on els grans vinyars són favorescuts per condicions millors. Les oliveres es concentren a les terrasses calcàries del nord del Brugent i del sud del poble; l'avellana i els cereals son a les arenisques roges que formen camps prop del nucli. És evident que l'agricultura es troba gradualment en regressió: les terrasses més altes son abandonades, d'altres estan necessitades de reparació, les oliveres no tenen les labors agrícoles convenients. La ruïna de les terrasses és completa a la ribera esquerra del Francolí, i pròximament serà també total a la ribera dreta, 1,5 km en avall del poble.

En canvi, l'agricultura passa a adquirir un caràcter principalment hortícola, però no proveïdor de grans collites. Es destina a satisfer la major part de les necessitats locals. Fruïtes diverses, com albercocs, cireres, figues, avellanes, castanyes ¹¹ i una ampla llista de productes de l'horta, creixen en les petites parcel·les que es barregen estretament en mig dels establiments industrials.

Encara que el conreu pot ésser qualificat com a intensiu, solament s'obté una collita a l'any. Les parcel·les hortícoles depenen de l'aigua destinada a regadiu, que cessa en el moment en què el doll no el fa possible. Per tal causa els horts estan situats a dues àrees. Una és al nord del Brugent i a l'est del bosc, sobre sòls d'elements barrejats, i obté l'aigua del riu per mitjà de petites preses i conduïda per canals, tot de propietat privada; es tracta d'una banda molt estreta a causa de la ràpida elevació de la serra que té al darrera. L'altra, al sud del Brugent i estesa amunt sobre el riu, estretament relacionada amb els sòls vermells, disposa de l'aigua del canal únic i important que la porta des de la Font Gran, situada 1,5 km en amunt de la confluència del Brugent amb el Francolí. Enlloc d'aquesta zona no s'utilitza el Francolí per a regadius.

L'AIGUA, SANG VITAL DE LA RIBA

L'agricultura, però, és solament de caràcter secundari per a la vida de la localitat. L'artèria de La Riba és el Brugent i el seu doll vital, amb el descens ràpid del corrent en el seu curs més baix. Des de la Font Gran la major part de les aigües del Brugent és conduïda per la vora sud del riu per un únic canal d'un metre quadrat i mig de secció transversal, i un recorregut aproximat de 350 metres, al vèrtex que domina l'aguda recolzada formada per la unió del Brugent amb el Francolí. Aquesta aigua és menada a fer tota una sèrie de caigudes escalonades en les que cada esglaó actua com a agent localitzador d'una fàbrica. El desnivell total fins al Francolí és de 105 metres. Dotze establiments industrials utilitzen la potència que genera aquest cabal,

11. El castanyer sembla que no ha existit mai a La Riba. En tot cas, el seu fruit devia provenir de Prades.

que dona fesomia particular a la població. Les fàbriques s'arreglaren quasi en línia recta en un pendent d'un promig d'un per quatre. Un carrer estret, pavimentat amb còdols, s'obre al costat esquerre per a fer més fàcil l'ascens de la gent i per enllaçar les fàbriques. Les cases del poble s'han agrupat junt a aquest senzill carrer per a constituir un nucli enfilat increïblement per un coster d'extremada inclinació. Al fons de la vall, prop del pont vell, l'enfilall d'habitatges, l'antic camí de ferradura que travessa el poble, l'alineació dels establiments fabrils i el canal de força motriu, davallen tots junts fins al riu, indicant així l'origen comú d'aquests quatre trets geogràfics. Ací les indústries més grans empetiteixen l'església parroquial, que, contràriament a la característica de les viles catalanes, no ocupa a La Riba un lloc prominent en l'àrea urbana. Un senzill fil d'aigua ha portat al paisatge gris i sec una prosperitat industrial i ha fet florir l'agricultura en una vida econòmica plena. Les aigües destinades a la irrigació són derivades abans que les utilitzades en la producció de força motriu en tota la sèrie de salts hidràulics.

La població s'ha estès ara a la vora esquerra del Francolí, on un senzill grup de cases s'alineja en la vella ruta de Montblanc a Reus, en el punt que per un pont estret el camí de bast que anava a les fàbriques travessa el corrent. Tota vegada que aquest antic camí era massa estret pel trànsit modern, fou construïda la carretera actual per a facilitar-lo, i també s'hi ha situat al llarg una petita alineació de cases. La part nova del poble queda limitada exactament pels faldars escarpats que fan que les cases, la carretera i el ferrocarril s'acostin estretament entre si per a poder tenir lloc de pas.

EL TRANSPORT

A La Riba un trau fet al plegament ondulat de la Serra de l'Ermita permet de fer passar el ferrocarril de via única procedent de Lleida i de Montblanc; el tall ve seguit per un pont de quaranta metres d'alçada sobre el Francolí. Després, el tren passa a una considerable altura amb relació a la carretera i a les cases. Tota la fesomia del marge esquerre del Francolí reflexa la limitació severa que l'engorjat imposa a l'activitat humana.

El transport motoritzat, al seu torn, ha exercit la seva influència en l'equipament urbà de La Riba. La seva flexibilitat i aptitud per tragar els gèneres des dels establiments industrials fins als mercats respectius, sense interrupcions per transbords, feren imprescindible la construcció d'un camí apte per automòbils i camionatge que enllacés totes les fàbriques amb la carretera. La forta inclinació de la renglera de fàbriques ha estat causa que aquest vial resulti tan tortuós i de pendent tan suau, com dret i costerut és l'antic camí de bast. Aquesta carretera va ésser inaugurada el 1930, i s'acaba a l'indret de la fàbrica situada més amunt de totes.¹² Les dificultats que la topografia ocasionà en la seva construcció, feren necessaris dos ponts per a facilitar un accés més planer; aquesta carretera té diverses corbes en angle agut i varis llocs amb sortida en atzucac per atènyer les factories.

12. Fa anys que va prolongar-se i actualment arriba a Farena, llogaret del municipi de Mont-ral, a 623 m d'altitud, després d'un recorregut un xic superior als 13 km.

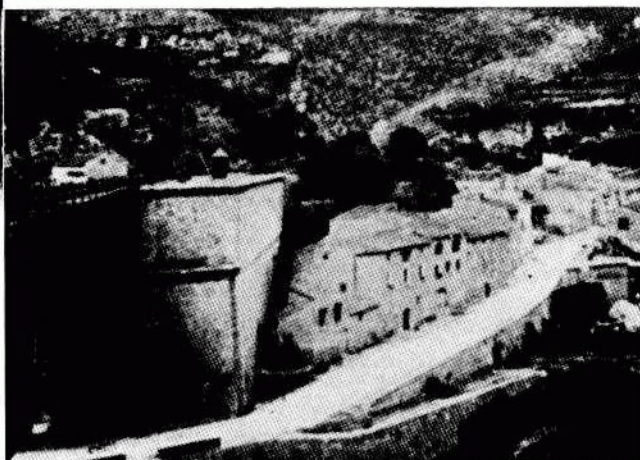
EL PASSAT I EL PRESENT DE LA UTILITZACIÓ DE L'AIGUA DEL BRUGENT

A La Riba solament hi ha un camí o pista vers l'exterior, que avui ha perdut importància. És un viarany aspre que, des del capdamunt de la població, mena, al llarg del Brugent, cap a un grup de poblets de muntanya, vers Capafonts i Prades, que ara, però, tenen carreteres que els porten més fàcilment cap a les terres baixes. Però aquest camí resulta interessant perquè condueix cap a una sèrie d'establiments industrials a la vora del Brugent, avui abandonats, que aprofitaven directament la força hidràulica del corrent abans que fos construït el salt nou al poble. Cap d'aquestes fàbriques no resta avui oberta; com ja hem dit, dotze establiments aprofiten ara la caiguda artificial de prop de 105 metres, que la conducció ha fet possible.

A la riba esquerra del Francolí, el ferrocarril i la carretera lluiten per a trobar espai per a llur pas, i només s'hi ha pogut bastir una única filera de cases. A primer terme, el vell camí davalla al riu per a passar-lo a gual.

El Francolí ha tallat una gorja imponent, obrint-se camí en continus revolts.

L'aigua és conduïda per un perfil esglaonat, com el de les pròpies fàbriques, de manera que amb poques passes pot córrer per sota del nivell de la planta baixa d'un edifici i després anar a parar sobre la coberta de l'immediat mitjançant un canal de fusta. És ben curiós de veure com l'entrada d'una fàbrica domina el teulat de la següent. L'altura del salt d'aigua que en promig correspon a cada establiment industrial és de 9 metres, aproximadament; alguns el posseeixen fins de 11 m; d'altres, en canvi, el tenen reduït a 5 m. La fàbrica tèxtil, per posar un exemple, disposa d'una caiguda d'aigua d'onze metres que flueix per un tub de mig metre de diàmetre; la potència que produeix varia entre 60 i 70 C.V., suficient per accionar 60 màquines de teixir.¹³ Set d'aquests establiments fabrils són fàbriques de paper, i també ho fou en altre temps la fàbrica tèxtil esmentada. L'edifici situat més en avall correspon a un molí fariner. A les fàbriques papereres l'aigua serveix per a dues finalitats diferents: primerament, per a barrejar i rentar les matèries primes, i en segon lloc, per a la potència necessària pel funcionament de les premses i demés maquinària. Cada indústria vetlla per la netedat de l'aigua que ha utilitzat, depu-

13. Xifres exagerades. La potència era la meitat de la indicada, i accionava uns 20 telers i la maquinària auxiliar. Si hi funcionava més maquinària, hauria d'ésser amb força elèctrica.

rant-la amb clorur càlcic en uns grans dipòsits, en els quals es precipiten les impureses.

ESTRUCTURA DELS EDIFICIS INDUSTRIALS

Essent l'aigua la principal proveïdora de potència, resulta sorprenent de veure moltes xemeneies entre les naus industrials. Hi són necessàries, tota vegada que els materials emprats han d'ésser tractats amb aigua bullent en una determinada fase del procés de producció. Per tal d'evitar que el fum de les respectives fàbriques entri a d'altres per llurs finestres, algunes xemeneies són d'alçada excepcional. La necessitat d'assecar el paper després de la seva manufactura ha estat causa d'influències diverses en la forma dels edificis. Hom hi veu situada immediatament sota cada teulada una filera horitzontal de finestres sense vidres ni porticons,¹⁴ massa petites per a correspondre a habitacions normals; són per a donar llum i sobretot aire corrent a la golfa o cambra més elevada de l'edifici, on el paper es posa estès per al seu assecatge. Aquest mètode resulta possible perquè el clima local és excepcionalment sec, i no cal, per tant, cap assecat artificial. En canvi, la influència del tipus de força utilitzada, a penes s'aprecia en l'aparença dels edificis. Algunes vegades l'aigua és conduïda sobre d'una gran roda que gira a l'exterior de la nau industrial, mètode antic i poc eficient en l'aprofitament d'aquests recursos. En les construccions més modernes, l'aigua es porta per un tub a l'interior de la fàbrica per a moure una turbina. En aquest cas no hi ha cap senyal exterior que faci evident la utilització de l'energia hidràulica.

Aquesta petita vila, el cens de la qual és solament d'uns 800 habitants,¹⁵ representa el clar exemple d'un paisatge d'habitatges lligat estretament a circumstàncies locals i canvis que s'hi han produït recentment:

a) La construcció del canal principal ha estat causa que s'abandonessin les fàbriques de la vall del Brugent, i en fossin establertes de noves al poble, agrupades estretament costes avall.

b) La classe de potència utilitzada ha originat la disposició lineal i el perfil esglaonat entre els establiments industrials.

c) La tecnologia utilitzada a l'interior de les fàbriques es manifesta a llur exterior amb formes especials, com per exemple les finestres estretes de la part superior dels edificis de la indústria paperera, i també l'altura excepcional de llurs xemeneies.

d) Les exigències del transport modern han estat causa d'un desenvolupament secundari d'habitatges a la vora esquerra del Francolí.

LES INDÚSTRIES EN EL FRANCOLÍ

En el veïnatge de La Riba hi ha solament una indústria que utilitza el corrent principal, el riu Francolí, per a obtenir-ne potència; està situada mig quilòmetre aigües avall del pont vell de La Riba. No té obertures superiors

14. De fet, les finestres disposaven moltes vegades d'un porticó que girava al voltant d'un eix vertical situat al centre del bastiment. Així es podia regular l'entrada de llum i d'aire a l'interior.

15. Efectivament, el cens de l'any 1930 posa la xifra de 798 habitants, menys de la meitat dels que tenia l'any 1857. Actualment la població és estacionària a prop del miler d'habitants (966 en el Cens de l'any 1970 i 968 en el Padró de l'any 1975).

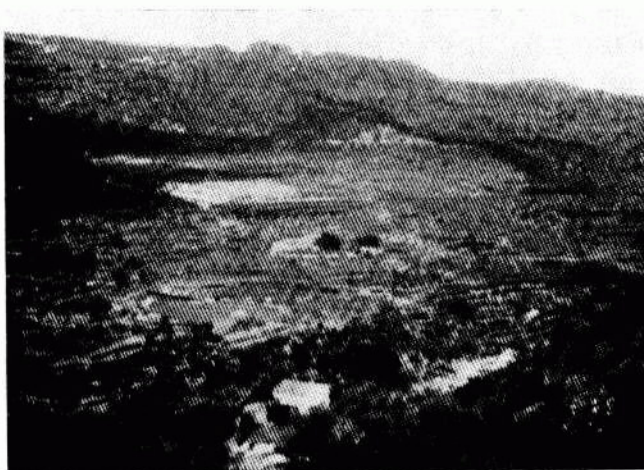
ni cap canó de xemeneia; hom veu, per tant, que no guarda cap relació amb les indústries pròpies del nucli de La Riba i no hi té lligams econòmics, tota vegada que es tracta d'una fàbrica d'articles d'alumini premsat. Com a font de potència, el Francolí és molt diferent del Brugent: les aigües hi són més regulars i el cabal és major. Té menys pendent, però això es compensa amb els volums que hi circulen, molt més importants.¹⁶ Uns quants quilòmetres aigües amunt de La Riba, a Vilaverd, ha estat construïda una indústria de teixits de cotó per a utilitzar el corrent del Francolí; aigües avall, n'hi ha també una altra a Picamoixons. Les circumstàncies que han donat origen

A una banda del costerut carrer principal de La Riba s'arregleren les cases, i a l'altra les portes per a llurs petits badius. A segon terme hom veu el migrat corrent que promou tota activitat local.

Vista de la vall del Brugent, en la qual un treballat sistema de terrasses utilitza totalment el sòl aprofitable i manté en estret contacte amb l'agricultura els obrers de la indústria local.

a situar a La Riba aquesta fàbrica de productes d'alumini premsat, no són pas difícils d'explicar. Ací el terreny necessari per a l'emplaçament és barat, i també ho és la mà d'obra que, a més, té experiència en el treball a la fàbrica. També cal afegir-hi el cost unitari del transport, que resulta molt reduït per articles lleugers, com en aquest cas l'alumini, i, a més, s'ha de tenir en compte que l'energia del Francolí, si bé els desnivells no la fan notable, en canvi, és molt barata i convenient. A la localitat, molts altres emplaçaments podien haver resultat adequats; l'elecció final és l'expressió d'una raonada decisió

16. Al riu Francolí, 2 km en avall de La Riba, a Les Roixeles, hi ha una estació d'aforaments que registra un mòdul anyal de 1,38 m³ per segon. En canvi, al Brugent les fàbriques poden disposar de 400 litres per segon i, quan el riu els porta, en deriven fins a 600.

humana. El procés de fabricació consisteix únicament en el premsat i l'acabat de l'alumini en olles, cassoles, recipients i petites peces; no hi ha, doncs, cap fase d'elaboració de la matèria prima. La única altra manifestació industrial en el paistage de La Riba és la fabricació de totxos, maons, rajoles i teules amb terres de l'arenisca roja de l'esquerra del Francolí, sota de la població.¹⁷

CARACTERÍSTIQUES DE LA CASA

El poble ha estat bastit amb pedra calcària; les parets són fetes amb blocs d'aquesta roca, no treballats, encimentats grosserament, enguixats per sobre i emblanquinats. Les rajoles són molt utilitzades en l'estructura interior per paviments i per algunes parets. Els vials de la vila, esglaonats per a peatons, són també enrajolats; el camí pels animals de bast és codolat amb palets del riu per a afermar llurs potes. Encara avui continua el transport per haveria, però les carreteres pels automòbils fan que aquell transport quedi limitat al dels articles menors.

L'aigua potable procedeix de la mateixa Font Gran que proveeix les fàbriques; és conduïda per una canonada independent i distribuïda a diverses fonts públiques. La mateixa deu assorteix la part est de la població, a l'altra banda del Francolí. Les cases difereixen de les del Camp de Tarragona en que ací no tenen cap dispositiu per a conduir i guardar en llur interior les aigües dels teulats.

EL CLIMA: VALORS PROMITJOS

No disposem de valors numèrics corresponents a observacions meteorològiques que permetin obtenir els promitjos indicadors del clima de La Riba.¹⁸ Fins i tot les referències que en donen els propis habitants, són molt dubtoses, pel fet que rarament es fixen en les variacions locals del temps, del qual no en depenen pas. L'agricultura té un paper molt secundari en la prosperitat del poble, i per aquesta causa el temps no és pas observat amb preocupació.

Mai no es perd cap collita per causa d'una variació sobtada de la temperatura. Les muntanyes que envolten La Riba protegeixen la població dels freds provinents de l'interior de Catalunya. A l'estiu, les mateixes muntanyes ocasionen corrents d'aire que mitiguen l'extremada i bleixant calor estesa arreu del país. En termes generals podem dir que el clima de La Riba té uns trets d'uniformitat caracteritzats per la influència marítima. La claror del sol predomina quasi sense interrupcions; potser només un parell de vegades l'any, la boira que baixa de les muntanyes de Prades per la vall del Bruguent, afecta la població.¹⁹

El total de pluja caiguda a l'any és d'uns 450 mm; els màxims són a la tardor i a la primavera, i aquests últims són els que tots els anys acostumen presentar-se. Les pluges són molt variables; la pèrdua de las collites és deguda a la manca de precipitacions més que a cap altra causa. Com que tots els horts són de regadiu, el perill de secada afecta principalment els conreus

17. Aquesta fàbrica d'utensilis d'alumini fa ja anys que no funciona.

18. Es feren observacions pluviomètriques i termomètriques a la fàbrica de teixits durant uns set anys, però aquestes dades són actualment extraviades.

19. La boira de l'Urgell baixa a la Conca de Barberà, des de la qual s'escola per la vall del Francolí cercant, com aquest riu, sortida cap al Camp de Tarragona. Però queda totalment aturada a l'estret de La Riba: un fenomen climàtic li barra absoluta-ment el pas, i no va més enllà del terme de Vilaverd. Aquest fet diferencial fou decisiu per situar ací el límit administratiu, coincident, doncs, amb el límit natural, entre el Baix Camp i la Conca de Barberà.

de les terrasses elevades, esteses sobre els terrenys calcaris. Gener i febrer són els mesos de més secada, quan al mateix temps poden caure nevades lleugeres segons la direcció del vent. Aproximadament hi ha una nevada cada cinc anys. Les gelades i les rosades són pràcticament inexistentes, feta excepció de les sis setmanes primeres de l'any.

Als voltants de la població, els paisatges de la vegetació i dels conreus són de reduïda extensió, però ben definits. El regadiu determina les possibilitats del sòl de la localitat.

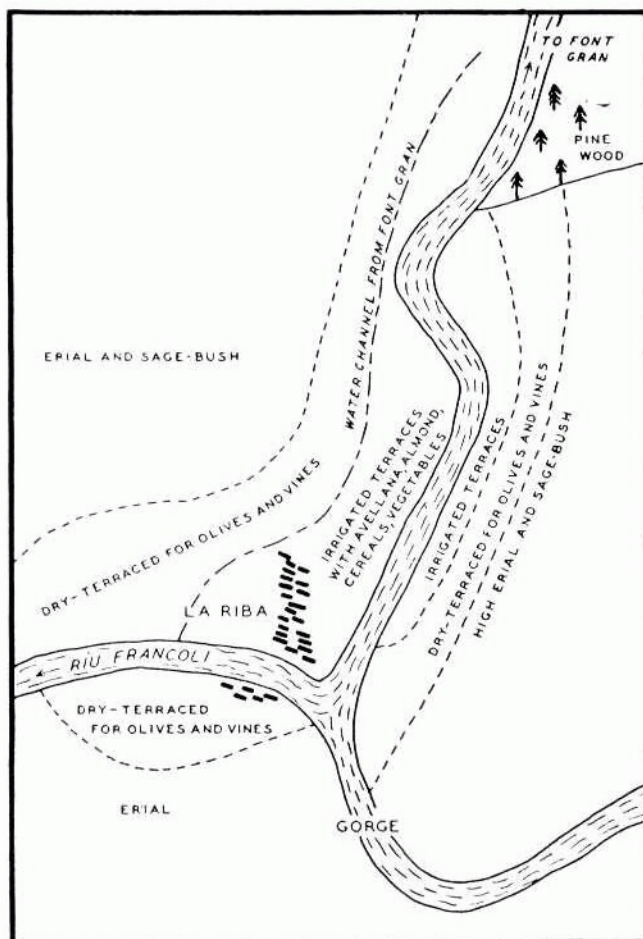
To Font Gran = A la Font Gran

Pine Wood = Bosc de pins

Erial and sage-bush = Erm amb matolls de sàlvia
Dry-terraced for olives and vines = terrasses de secà, d'olivera i de vinya

Irrigated terraces with avellana, almond, cereals, vegetables = Terrasses de regadiu, amb avellaners, ametllers, cereals i hortalisses

Water channel from Font Gran = Canal de l'aigua procedent de la Font Gran

ELS VENTS

A la localitat, el temps està lligat estretament a la direcció del vent, encara que per causa del relleu tan accidentat els vents de superfície corrin sovint amb molta diferència respecte els vents deguts als moviments superiors de l'aire. El «serè» és un vent fort del nord-oest, subjecte a deflexions notables en les valls de la localitat; bufa normalment en la primavera i la tardor. Essent un tipus de *föhn*, ve caracteritzat per una calor notable i una sequedat intensa, que aminora l'efecte de les pluges caigudes a les mateixes estacions de l'any. Algunes vegades, quan el sòl ha rebut una profunda saó i ha aparegut el serè, n'hi ha hagut prou amb poques hores per a que la terra quedi abrusada com en la sequedat de la canícula. El serè porta dies d'un cel fenomenalment blau, lliure del menor índex de núvols, i baixa de les altures en ratxes extraordinàriament seques i de gran intensitat.²⁰

20. A la contrada aquest vent és anomenat popularment «el Joanet de Prades». Arriba a ésser tan huracanat que el que baixa per la canal del Brugent ha tombat vagons del ferrocarril i, quan el transport de la palla pel consum de les papereres es feia amb carros que prenién gran embalum, els bolcava justament en un dels tres passos a nivell, el més encarat amb la violència del vent. Aleshores a la carretera i al ferrocarril el tràfec quedava interromput.

A l'hivern un vent semblant ve d'una direcció més vers a l'est, i emmena el fred gèlid de la muntanya. El seu nom «Tramuntana» indica el seu origen entre les altures de les serralades; el seu caràcter és el propi de l'aire glacial que davalla escalonadament de les desabrigades altures. Té poca força, però en canvi és d'una fredor seca i penetrant.

Durant tots els mesos d'estiu, des de maig a octubre, la «marinada» bufa del cantó de mar i ateny La Riba prop de les 10 hores del matí, amb una regularitat sorprenent. Normalment és un vent refrescant i suau, encara que algunes vegades adquireix una força notable quan es troba confinat en l'estretor de la gorja del Francolí. A l'hivern, un vent de la mateixa direcció, el «garbí», porta humitat i pluja. Les precipitacions de primavera, freqüentment associades amb aquest vent, són quasi sempre suaus i moderades, però en ocasions tenen ímpetu torrencial, que s'emporta aigua avall els ponts i les cases de la vora esquerra del Francolí, en la que la força turbulenta del Brugent fa sentir la seva intensa escomesa. Per aquesta causa han estat construïts ací grans dics obrats amb ciment.

LES ACTIVITATS LOCALS

El treball als horts ocupa als vilatans una part estricta de llur temps, calculada solament per satisfer el proveïment de verdures de consum domèstic a la pròpia llar, sense cap excedent per a vendre. En general, les cases es lloguen amb un tros d'hort, que pot trobar-se allunyat de la casa. La majoria de treballadors han comprat un tros de terra que a més els fa d'assegurança. L'activitat al camp és principalment un lleure agradable, que comença a la primavera i acaba a la tardor. Els homes van directament des de la fàbrica a llurs horts per la capvesprada dels dies feiners; hi acuden des de la llar a la tarda del dissabte i els diumenges; durant la setmana les dones i els nois més grans hi fan alguns treballs accidentals. L'activitat industrial no està ací separada del treball a la terra. Ambdós tipus de treball van al costat l'un de l'altre en l'espai i en el temps, dividits solament pel gruix d'una paret i pel temps posat en atènyer la terra des de la fàbrica. La laboriosa construcció de les terrasses i els arranjaments complexos per la irrigació indiquen la intensa demanda de terra conreable que es manifesta a la localitat. Hom utilitza molt poc fertilitzant, tal com és normal en l'agricultura que es realitza en règim de distribució a parts. La terra es treballa sempre amb l'arada, fet singular, tota vegada que la majoria de parcel·les són tan reduïdes que es fa difícil girar-la de direcció. Els treballs amb aixada s'eviten sempre que es pot, i sovint cal demanar prestats els instruments. Així la població difereix de les de l'entorn en què cada família no posseïx la mula pròpia, ni l'arada, etc., i hi és normal el viure a la planta baixa de les cases, mentres que aquesta planta en els altres pobles sempre és ocupada pels estables.

Als dos molins d'oli, de propietat particular, i al forn d'obra, el treball és estacional, d'hivern i d'estiu, respectivament. Les altres fàbriques treballen tot l'any, i l'activitat ve condicionada no par per les variacions en les matèries o en la potència disponible, sinó per l'afluència de les comandes. Durant els últims anys no hi ha hagut cap atur forçós per causa de manca d'encàrrecs a la indústria local. Aquesta regularitat és interessant, tota vegada que l'aigua del Brugent no és mai suficient per a proveir de potència a l'estiu i en els mesos de la secada invernal. L'aigua no falta mai completament; d'altra manera les operacions de rentatge i de neteja esdevindrien impossibles.

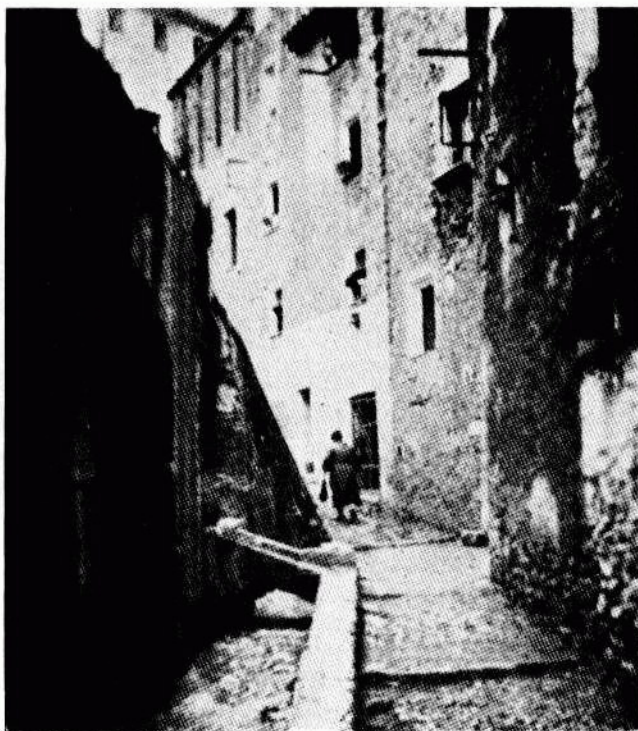
En promig, en els tres mesos d'estiu, però variant en llur data precisa, les activitats industrials no poden disposar de l'energia hidràulica, i aleshores han de recórrer a l'electricitat. En altres tres mesos, distribuïts irregularment durant la primavera i la tardor, l'aigua és utilitzada com a energia única. La resta de l'any, la força hidràulica i la elèctrica són emprades en proporcions iguals. Les indústries normals estimen haver d'utilitzar l'electricitat pel 40 % de l'energia respectiva consumida durant l'any. Aquesta electricitat, igualment que la utilitzada en els domicilis particulars de la població, procedeix del riu Segre, que ha estat embassat a Camarasa per una gran empresa. A La Riba hi ha hagut transició directa de la il·luminació per oli a la il·luminació elèctrica.

La població roman ara més o menys invariable, sense moviments estacionals dintre o fora de la seva àrea. L'emigració, encara que poc freqüent, és permanent i va generalment vers Barcelona, per treballar a la indústria similar. La immigració d'estrangers i la procedent d'altres regions peninsulars té tendència també a ésser permanent; els dos factors es compensen l'un a l'altre en el resultat final del cens migratori.

Tal com passa a tots els centres amb predomini industrial, hi ha a La Riba un moviment constant de matèries i productes. Aquest moviment, encara que és ben determinat en el seu volum, resulta irregular en el temps, per dependre dels factors externs de la demanda. Dels fluxos interiors podem distingir:

Els vials del poble són empedrats amb còdols per tal de facilitar el pas de les haveries. Una voravia peatonal es formada per un enllosat inclinat d'esglaons de molta estesa i de poca altura.

A l'esquerra, l'aigua del canal corre sota petits arcs d'accés als predis veïns. La manca d'espai és tan forta que les cases d'habitatge han de tenir varies plantes per a acomodar-hi diverses famílies.

1. La polpa de fusta importada d'Escandinàvia per la via del port de Tarragona, des d'on s'envia per carretera als molins paperers de La Riba.
2. El carbó necessari per escalfar les calderes ve de Cardiff, via Tarragona, d'on es porta a La Riba per camió o per ferrocarril.
3. El paper vell i els draps de residus i deixalla arriben de l'interior d'Espanya, per tren i per camió.

4. Els fusos de cotó filat procedeixen de les proximitats de Barcelona, i són portats amb camió.

5. El blat de l'interior de Catalunya és conduït per camions, i el d'Argentina ve per via Tarragona.

6. L'alumini laminat ve per camionatge.

7. Els articles alimentaris provenen de Reus i del Camp de Tarragona.

La distribució dels productes que s'exporten queda sempre menys definida en quant a llur destinació: alguns van directament a l'interior i d'altres afluïxen per Barcelona al mercat general de Catalunya.

Les sortides normals des de La Riba són:

1. El paper més ordinari i més barat, el de tipus manila i el cartó més pesat, són remesos per tren i per camió.

2. Els teixits més durs i resistents destinats a vestimenta de pagès, s'envien per camió.

3. Els articles d'alumini van per camió a Barcelona.

4. La farina va per camió a Reus.

5. Els totxos i les teules surten per carro i per camió.

ACCIONS RECÍPROQUES

Diversos problemes especials presenten interès peculiar en aquesta localitat. En els temps de la pre-electrificació, les indústries estaven en directa dependència d'un corrent fluvial variable i a més estrictament estacional; el treball cessava completament durant l'estiu. Aleshores l'agricultura passava a tenir un paper important en la vida local. No existia cap organització per al control de l'aigua i mai no s'havia fet cap definició dels drets del seu aprofitament. Així quan ara, en temps de secada, industrials i agricultors necessiten més l'aigua, apareix constantment el problema de quin és d'ambdós interessos el que té més títols en la reclamació. Ningú no posseïx cap versió categòrica del seu dret. Tota vegada que quasi dos quilòmetres disten entre la primera fàbrica i la presa inferior de la Font Gran, els agricultors han pogut ficar-se sempre al riu i prendre llur aigua primerament, i, per tant, queda molt minvada la que arriba a les indústries en temps d'escassetat.²¹ Més que la total manca de corrent és aquesta utilització pel regadiu el que porta a crisis serioses a la indústria del paper, quan a l'estiu l'aigua és més necessària pels processos de rentatge.

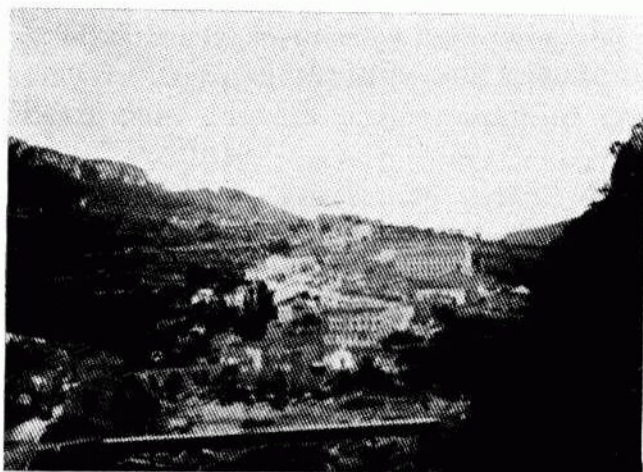
En la vida social de la localitat, com ja hem mencionat anteriorment, cal destacar la relació íntima entre la terra i el treballador industrial. El salari en aquests centres manufacturers no apareix determinat, excepció feta de la fàbrica d'alumini, que és una branca d'una gran empresa germano-suïssa, virtual posseïdora del monopoli dels treballs de l'alumini a Catalunya; la seva activitat és intensa i contínua. Hi ha uns 25 treballadors alemanys o suïssos, experts en aquesta tècnica especial, que viuen a la població i sovint s'hi casen, però no estan acostumats a la vida agrícola, i, per tant, no prenen part en les relacions normals entre els habitants de la població. Aquesta fàbrica compta

21. Encara avui sembla que no són ben concrets els drets que sobre l'aigua tenen, respectivament, els usuaris agrícoles i els industrials. Al *Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona* aparegueren, datats el 23 de setembre de 1971 i el 30 de setembre de 1973, dos edictes de la notaria de Valls en els quals unes empreses papereres locals anuncien l'adquisició, per prescripció, d'un cabal de 400 litres per segon derivat del Brugent a la presa anomenada «dels Paperers», destinada a força motriu per a llurs indústries. El segon edicte també es refereix a la mateixa forma d'adquisició, endemés, d'un cabal de «200 litros por segundo, cuando el río los trae, derivado igualmente del río Brugent mediante la presa llamada del Cementerio».

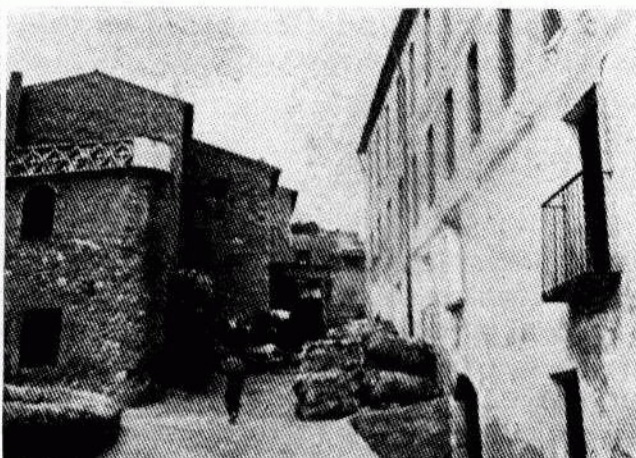
igualment amb un grup de murcians, que constitueixen la seva peonada. D'altra manera, els treballadors industrials són també, en petita escala, treballadors de la terra. Els propietaris de les fàbriques del poble, hi viuen, i en són els directors personals; cada establiment fabril és totalment de propietat privada: mai no és una companyia. Aquests propietaris també posseeixen terres a la localitat, generalment arrendades amb contractes de mitgeria.

La població compta amb uns 800 habitants, dels quals uns 300 treballen més o menys temps a les indústries. S'hi ocupa molta mà d'obra femenina; cada fàbrica de paper disposa d'algunes dones per a les operacions menys pesades del procés manufacturer. Els treballadors en la indústria de l'alumini són exclusivament masculins; en canvi, a la fàbrica tèxtil quasi són tots ells femenins. L'aïllament d'aquest grup industrial implica que, amb l'excepció dels treballadors estrangers de l'alumini, tota la tècnica ha d'ésser adquirida a la localitat mitjançant un ben puntualitzat sistema d'aprenentatge.

Qualsevol que sigui la importància que aquesta situació pugui haver originàriament tingut per a l'obtenció de mà d'obra barata, aquesta importància va disminuir després de la inauguració de la fàbrica d'alumini, fet que va portar mesures externes i tota una sèrie de conflictes socials a totes les indústries. Per a comprendre les condicions socials a començaments del 1936,

La Riba. En el seu estret desenvolupament urbà destaquen les façanes dels molins paperers. A primer terme, el pont nou, i a segon, el pont vell.

Cal transportar amunt del poble, als molins paperers, matèries voluminoses i pesants, com són els draps i papers vells. Les bales d'aquestes matèries sovint es deixen a l'exterior de la indústria, amuntegades en l'estret camí de bast. Observi's la casa de l'esquerra, bastida amb pedra calcària; també ho és el molí paperer de la dreta.

exposarem els salaris normals a la localitat. Els homes que treballaven a les fàbriques de paper, fent «setmana anglesa» (amb festa el dissabte a la tarda), cobraven de 33 a 44 pessetes per setmana; en les mateixes fàbriques, les dones cobraven de 16 a 22 pessetes. Els operaris experts de la fàbrica d'alumini cobraven de 90 a 110 pessetes per setmana. A la fàbrica tèxtil les dones que en promig portaven tres telers cada una, guanyaven de 30 a 40 pessetes.

Així doncs, aquesta població marginal té una economia pròpia i singular, diferent de la dels territoris de l'entorn; per la seva especial utilització de l'aigua, tot el nucli ha adquirit una aparença original deguda a l'esforç fet per obtenir el màxim d'aprofitament possible amb unes condicions certa-

ment difícils. Representa probablement el caràcter típic de les petites industrialitzacions que en l'economia europea van tenir lloc abans que la màquina de vapor hi esdevingués un factor fonamental. El poble manté una forta tradició agrícola que ofereix una doble faceta a l'activitat humana, i és feta possible d'una banda per la disponibilitat d'aigües estacionals i d'altra perquè l'agricultura és ací una ocupació d'hores sobreres i curtes i també pel fet que cada membre de la família procura tenir una feina o altra per tal d'assolir un nivell de vida raonable.

RESUM

En aquest treball, realitzat pel prof. E. H. G. Dobby l'any 1936, es fa un estudi de les característiques especials que reuneix la localitat de La Riba, cas excepcional entre els pobles industrials de l'interior de Catalunya. Situada a la vora dreta del riu Francolí, en la confluència amb el seu tributari Brugent, i dintre d'un congost obert en la serralada prelitoral, l'aigua de l'esmentat afluent hi ha estat aprofitada per a força motriu i altres usos d'una sèrie de fàbriques de paper i de teixits que s'esglaonen en el fort pendent, cada una amb el respectiu salt hidràulic. L'obrer d'aquestes indústries és a l'ensem agricultor: conrea petits horts en terrasses de molt poca extensió, obtingudes amb esforçada tenacitat en els rostos vessants. Una detallada anàlisi dels condicionaments determinants per la geologia, el clima, les comunicacions i altres aspectes geogràfics completa aquesta excel·lent visió de la vida econòmica i social a La Riba quaranta-dos anys enrera.

RESUMEN

En este trabajo, realizado en el año 1936 por el prof. E. H. G. Dobby, se estudian las características especiales que concurren en la localidad de La Riba, caso excepcional entre las poblaciones industriales del interior de Cataluña. Situada en la ribera derecha del río Francolí, junto a la confluencia con su tributario Brugent, en un congosto tallado en la cordillera prelitoral, las aguas de este último han sido utilizadas en este punto para fuerza motriz y otros usos de una serie de fábricas de papel y de tejidos que se escalonan en pronunciada pendiente, cada una de ellas con su propio salto hidráulico. En estas industrias el obrero es, además, agricultor que cultiva en las proximidades pequeños huertos en terrazas de poca extensión, obtenidas con tenaces esfuerzos en las empinadas y rocosas vertientes. Se efectúa un análisis detallado de los factores geológicos, climáticos y de las comunicaciones y de otros aspectos geográficos que permiten ofrecer una excelente visión de la vida económica y social de La Riba cuarenta y dos años atrás.

SUMMARY

This work, made in the 1936 by the prof. E. H. G. Dobby, study the specials characteristics of the La Riba town, a exceptional case between the industrials towns of the inner Catalonia. La Riba is located in the right margin of Francoli river, near his confluence with the Brugent river, in a canyon cut in the pre-litoral Cordillera. The Brugent waters has been used here how motive power by a series of paper and textile factories, each one with our waterfall and placeds at intervals in a very hard slope. The worker of these factories is also farmer, who cultivate a little vegetable gardens in the closes terraces, laboured and maked with a very long efforts into the lofties and rockies slopes. Dobby study in detail the geological and climatic factors, the communications and the other geographical aspects in order to offer a very fine panorama of the economic and social life of La Riba 42 years ago.